

The study of the problem of autonomous learning remains current, in connection with the increased need for self-education for the successful functioning of the individual in the society of a globalizing environment and the development of innovative technologies.

Key words: *autonomous learning, teacher-helper, teacher-counselor, teacher of an autonomous student (student), teacher's readiness to formation of student's autonomy.*

Подано до редакції 12.12.2018.

УДК 378+37-044.247

© 2018

Мороз М.О.

ІСТОРИКО-ТЕОРЕТИЧНИЙ ОГЛЯД ОСОБЛИВОСТЕЙ ВПРОВАДЖЕННЯ ІНТЕГРАЦІЙНИХ ПІДХОДІВ ДО ВІТЧИЗНЯНОЇ ТА ЗАРУБІЖНОЇ ОСВІТНІХ СИСТЕМ

У статті запропоновано теоретичний огляд вітчизняної та зарубіжної систем освіти з позицій реалізації інтеграційного підходу до викладання навчальних дисциплін. Обґрунтовано необхідність пошуку нових підходів до вирішення завдань сучасної школи в умовах активної глобалізації усіх сфер соціальної дійсності та стрімкого інформаційного розвитку суспільства. Визначено особливості розвитку освітнього процесу та передумови впровадження в нього інтеграційних тенденцій. З'ясовано, що сучасні освітні моделі мають чітке особистісно зорієнтоване спрямування, що пояснюється вимогами сучасного соціокультурного простору, яскравими ознаками якого є високий рівень науково-технічного розвитку, швидкі зміни в усіх сферах людської діяльності, інформаційна насиченість та різноманітність. Доведено, що з огляду на такі особливості нашого сьогодення підвищуються вимоги і до сучасної освіти, спрямованої на розвиток творчих здібностей особистості, самостійного критичного мислення, формування цілого ряду життєвих компетентностей, що дозволить бути мобільними, гнучкими, творчими в будь-яких ситуаціях.

Ключові слова: *освіта, інтеграція, навчально-виховний процес, інтегративний підхід, вітчизняна школа, комплексні програми, освітня галузь.*

Постановка проблеми у загальному вигляді... Особливості розвитку сучасної освіти відображають всезагальну інформатизацію нашого суспільства, формування нового інформаційно-комунікативного середовища в різних галузях знань. За таких умов перед освітньою сферою постає надзвичайно важливе завдання підготовки та виховання не просто обізнаної особистості, а, насамперед, особистості, що володіє певними життєвими та професійними компетентностями, яка була б здатна творчо мислити, застосовувати отримані знання у своїй професійній діяльності а також брати активну участь у створенні нових знань та технологій. Саме такий професіонал стане основою розвитку суспільства. Відповідну підготовку він зможе отримати за умов ефективної системи освіти, зорієнтованої на оптимально позитивні результати в майбутньому. Тому освіта повинна стати одним із головних векторів розвитку суспільства в цілому

Серед великої кількості освітніх систем, що протягом всієї своєї історії застосовувало людство, є й такі, що не втратили своєї актуальності й сьогодні, але з огляду на нові знання, сучасні суспільно-економічні, культурні традиції, потребують подальшого вдосконалення та розвитку. До таких систем належить система єдності наукових знань, в основі якої знаходиться глибокий аналіз взаємозв'язків між різними явищами і процесами, та об'єднання їх у єдину систему. Така ідея дала початок формуванню поняття «інтеграція».

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми... Починаючи з XVII століття, з часів становлення педагогіки як науки (Я. А. Коменський – основоположник дидактики), професія вчителя отримала наукове обґрунтування в працях таких педагогів, учених, філософів як Я. А. Коменський, І. Г. Песталоцці, Й. Ф. Гербарт, А. В. Дистервег, письменників та поетів Л. М. Толстой, Г. С. Сковорода, Т. Г. Шевченко та ін. Вчені стверджували, що вчитель має бути чесною, діяльною, наполегливою людиною, живим взірцем доброчесності, яку потрібно прищеплювати учням; бути освіченим та працелюбним; безмежно любити свою справу; ставитися до учнів по-батьківськи, збуджувати інтерес учнів до знань.

Перспективи розвитку інтегративно-предметного навчання закріплені у низці освітніх державних нормативних документів, зокрема, в Державному стандарті початкової загальної освіти, де зазначені не окремі предмети, а освітні галузі. Як бачимо, вперше за тривалий час нормативний документ орієнтує на інтеграцію самого змісту освіти, на можливість його гнучкої варіативної організації.

Особливості інтеграції в освіті, її форми та види активно досліджують І. Бех, М. Вашуленко, К. Гуз, В. Загвязинський, М. Іванчук, В. Ільченко, І. Козловська, Ю. Мальований, Ю. Самарін тощо. Актуальними та значущими в освітньому просторі України є дослідження ідеї інтегрованого впливу різних видів мистецтва на формування особистості (Н. Аніщенко, Е. Белкіна, Л. Ващенко, Л. Масол, Г. Падалка, О. Рудницька, Г. Тарасенко, Г. Шевченко).

Формулювання цілей статті... З огляду на активне впровадження інтегративного підходу до навчання на всіх рівнях сучасної освіти постає необхідність у критичному аналізі поняття «інтеграція» з позиції його впровадження в освітній процес навчальних закладів України. Тому метою статті є історичний огляд впровадження інтегративних тенденцій у вітчизняному та зарубіжному освітньому просторі. Для реалізації

поставленої мети нами було використано методи теоретично-емпіричного вивчення та аналізу досліджуваної проблеми.

Виклад основного матеріалу дослідження... Аналіз науково-методичних та історичних джерел свідчить про те, що протягом віків мислителі зверталися до пошуку оптимальних навчально-виховних систем, які б сприяли задоволенню природних та духовних потреб людини. У кожному епоху навчально-виховний процес мав свої особливості, зумовлені подіями, що відбувалися в суспільному житті тієї чи іншої країни. Вимоги до освіти зростали прямо пропорційно до розвитку культурних, науково-технічних, соціальних сфер життя. Аналізуючи навчально-виховну систему, починаючи з часів Античності й до наших днів, спостерігаємо відхід навчально-виховного процесу від релігії (особливо в епоху Відродження), зростання значущості шкільної освіти, виокремлення її в окрему сферу, становлення педагогіки як науки, врахування індивідуальних психологічних особливостей у процесі навчання та виховання особистості. На кожному етапі розвитку суспільства все більше поглиблюється зміст навчально-виховного процесу, вдосконалюються методи навчання та виховання, досліджуються оптимальні шляхи формування всебічно і гармонійно розвиненої, духовно багатой, високоморальної та інтелектуальної особистості.

Сучасні освітні моделі мають чітке особистісно зорієнтоване спрямування. Це пояснюється вимогами сучасного соціокультурного простору, яскравими ознаками якого є високий рівень науково-технічного розвитку, швидкі зміни в усіх сферах людської діяльності, інформаційна насиченість та різноманітність. Важливу роль у цих процесах відіграє комп'ютеризація населення, необмежений доступ до світової інформаційної мережі Інтернет. Сьогодні усі без винятку мають можливість отримувати інформацію в небачених до цього часу обсягах і форматах. Сучасні медіа-технології, в першу чергу різноманітні комп'ютерні ігри, до яких масово залучаються вже діти дошкільного та шкільного віку, стимулюють розвиток інтегративного типу мислення, оскільки віртуальний інформаційний простір поєднує у собі словесні тексти і музичні звуки, яскраві візуальні образи, анімацію, різноманітні символи та схеми.

З огляду на такі особливості нашого сьогодення підвищуються вимоги і до сучасної освіти, спрямованої на розвиток творчих здібностей особистості, самостійного критичного мислення, формування цілого ряду життєвих компетентностей, що дозволить бути мобільними, гнучкими, творчими в будь-яких ситуаціях [10, с. 26].

Західноєвропейське слово «інтеграція» походить від пізньолатинського *integralis*, утвореного від *integer* – цілий, незайманий.

У сучасних словниках зустрічаються такі тлумачення: «інтеграція – це об'єднання чого-небудь в єдине ціле»; «процес або дія, що має своїм результатом цілісність, сполучення, встановлення єдності»; «Інтеграція – поняття теорії систем, яке означає стан сполученості окремих диференціальних частин, а також процес, що призводить до цього» [7, с. 181].

Ідея єдності наукових знань знаходила відображення ще в працях таких мислителів як Арістотель, Демокрит, Епікур, Платон, Г. Гегель, І. Кант, Л. Фейєрбах [6, с. 112]. Наприклад, грецький учений Геракліт відстоював єдиний закон світобудови, а Арістотель виділяв теоретичне, практичне, поетичне знання з єдиної на той час науки – натурфілософії – та обґрунтовував закони їхнього взаємозв'язку.

І. Песталоцці стверджував, що навчальний процес повинен будуватися таким чином, щоб, з одного боку, розмежувати окремі предмети, а з іншого – об'єднати у свідомості учнів споріднені дисципліни, що допоможе сформувати повне уявлення про ті поняття, які вивчаються [6, с. 128]. Інтегративні тенденції вбачаємо і в ідеях ученого, що стосуються єдності виховання, навчання та розвитку. Для реалізації такої освіти І. Песталоцці пропонує запроваджувати трудові школи, в яких би поєднувалося практичне та теоретичне навчання.

К. Ушинський шляхом інтеграції письма й читання, розробив та запровадив аналітико-синтетичний метод навчання грамоти. Новизна цього методу полягала в інтеграції, оскільки дозволяла пристосувати та об'єднати в єдине ціле елемент двох видів мовної діяльності – письмо та читання – для швидкого та міцного досягнення лише однієї мети: формування у дітей вміння дистанційно спілкуватися з допомогою тексту.

Аналіз праць видатного педагога XIX століття К. Ушинського свідчить про детальні та ґрунтовні дослідження ним проблеми інтеграції (інтеграційних процесів) в освіті. Вчений дав глибоке психолого-педагогічне обґрунтування світоглядної ролі міжпредметних зв'язків, які знаходяться в основі інтеграції. К. Ушинський зауважував, що кожна наука, крім спеціальних понять, має цілий ряд таких термінів, явищ, понять, які властиві багатьом іншим наукам. І саме сформована система, що виходить із суті самих предметів, дозволить особистості отримати владу над своїми знаннями. Інтеграційні процеси в освіті педагог вважав результатом внутрішніх закономірностей розвитку науки.

Яскравим прикладом проведення інтегрованих уроків були також «Уроки мислення на природі», які проводив В. Сухомлинський у Павлишській школі для шестилітніх дітей. На цих уроках поєднувалися основні види пізнавальної діяльності (спостереження, мислення, мови) з метою навчання, виховання та розвитку дітей [12, с. 36].

Нову спробу інтеграції освіти спостерігаємо в радянській школі 1923 – 1933 рр. У результаті розробки теорії змісту загальної середньої освіти, зокрема, принципів побудови навчального плану середньої школи, постає проблема інтеграції навчальних предметів. Слід зазначити, що ці питання не розв'язані повністю і до сьогодні. Серед педагогів усього світу тривають дискусії щодо принципів побудови навчального плану: чи створювати плани для окремих навчальних предметів, чи комплексні, в яких знання різних наук групувались би навколо певної сфери знань.

У той час радянські та західні педагоги прагнули посилити зв'язок навчання з життям. У закордонних школах це призвело до виникнення хвилі утилітаризму. Шкільні курси, наприклад, природознавство «збагатились» економічними темами: «Домашні тварини», «Культурні рослини», «Шкідники» та інші. (У той же час прагматичні ідеї Дж. Дьюї призвели до того, що, наприклад, в американській школі навчальний матеріал групувався навколо курсів, які, як вважалося, відповідали інтересам та бажанням дітей: перша медична допомога, сексологія, догляд за дитиною тощо) [3, с. 4].

Педагоги радянської школи, опираючись на досвід Д. Дая, П. Блонського та інших, розробили варіант побудови навчального процесу, який отримав назву комплексної системи викладання для шкіл I ступеня. Мета нового змісту освіти – формування в учнів основ діалектико-матеріалістичного світогляду, розкриття явищ у їх взаємодії та взаємозв'язку з практикою суспільної розбудови.

Психологічне обґрунтування принципу комплексності полягало в необхідності вивчення явищ життя та культури шляхом сприймання їх у цілісному вигляді, а вже потім засобами аналізу, доступного для дитячого віку. Виникла необхідність нового підходу до навчання, який би передбачав не лише аналітичне пізнання предмета, але, в першу чергу, його синтетичне сприймання в цілому.

Педагоги-дослідники, розглядаючи питання про способи об'єднання навчального матеріалу, пропонували кілька варіантів: 1 – об'єднання елементів до повної втрати меж між навчальними предметами; 2 – об'єднання елементів у вигляді окремих самостійних предметів шкільного навчання. Незважаючи на різні підходи до вирішення цих питань, загальним було прагнення перенести увагу з конкретних навчальних предметів на об'єкти, що вивчались [9, с. 172].

Розглядаючи ці програми з точки зору рівнів та можливостей інтеграції навчальних предметів, можна зрозуміти, чому дані програми зазнали невдачі. Інтегруючи навчальні предмети в комплекси, автори програм мали на меті формування творчої, розкутої особистості. Комплекси мали бути тими частинами чи елементами, сукупність яких повинна була зробити навчання цікавим, пов'язаним з життям, стимулювати творчу ініціативу дітей. Незважаючи на значні досягнення та переваги, принцип комплексного навчання не враховував досить важливої обставини, а саме того, що широка міждисциплінарна модель інтеграції непродуктивна у молодших класах школи, оскільки не може дати учням елементарних, але міцних та системних умінь та навичок: вона вже передбачає у них наявність такої бази. Крім того, будується в межах якогось одного провідного спеціального предмета, тобто не раніше, ніж у середній ланці школи. І тому, у зв'язку з комплексною побудовою навчальних програм, у змісті освіти не приділялась значна увага вивченню основ наук, були порушені природні зв'язки між предметами, окремі навчальні предмети відмінялися, спостерігалася штучність у виборі тем та побудові змісту освіти, спробі об'єднати поняття різного рівня узагальненості, практично повністю ігнорувалася логіка розвитку понять, систематичність у набутті знань. Такі прорахунки вважаються досить серйозними, що підтверджується практикою по сьогоднішній день. На перший погляд, комплексні програми давали певні позитивні результати: школярам подобався процес спілкування з учителем, вони прагнули творчості, найбільш талановиті учні проявляли розкутість фантазії. Проте, незважаючи на такі переваги, школярам не вистачало системних знань, вони просто не вміли швидко читати та грамотно писати [11, с. 58].

Після комплексів у нашій країні стали з'являтися предмети, які були ідейно близькі до інтегрованих курсів у сучасному розумінні. Створюючи інтегровані курси, педагоги керувалися певними критеріями відбору навчального матеріалу, а саме: науковість матеріалу, вікова відповідність навчального матеріалу; врахування умов тієї місцевості, де знаходиться школа; наявність матеріалу, який дозволяє цілеспрямовано формувати надпредметні вміння, який би дав можливість застосовувати дослідницький метод; матеріал повинен бути пов'язаний із завданнями даної школи.

На початку 30-х років відбувалася індустріалізація країни. У зв'язку з цим відбулися зміни і в освітній політиці радянської держави. Постанови ЦК ВКП(б) 1931 – 1933 рр. заборонили розвиток інтегрованих курсів. Відбувається повернення до дисциплінарної системи навчання.

В кінці 50-х – початку 60-х років, коли радянська педагогіка відмовилася від інтегрованого підходу в освіті, на Заході, під впливом розвитку науки, техніки та промисловості педагогіка інтеграції мала особливе значення. На перший план у системі освіти висуваються вимоги до посилення комплексного підходу, автори програм об'єднують матеріал навколо стержневих ідей, і цим самим заохочують творче мислення учнів [1, с. 92].

Школами США також був запропонований цікавий підхід до реалізації інтегрованого підходу в навчанні. Навчання, що мало міждисциплінарний характер, організовувалося за принципом створення розширених

навчальних програм, коли об'єднуються різні предмети, а також стрижневих програм, коли навколо однієї програми-стержня об'єднується навчальний матеріал з різних сфер знань. За такого підходу учні мають можливість виявляти взаємозв'язки між різними сферами знань, створюються умови для більш гнучкого планування навчальної роботи та розвитку індивідуальних особливостей учнів. Так виник інтегрований навчальний курс «Соціальні науки», до якого входили елементи історії, географії, суспільствознавства. У Польщі була спроба створити інтегрований навчальний курс «Культура».

У школах Англії місцеві органи управління освіти відбирали зміст інтегрованих курсів із урахуванням традицій, потреб та інтересів учнів, залежно від наявності учителів, від престижу того чи іншого навчального закладу а також із урахуванням вимог вступу у коледж [1, с. 93].

У 60-х – 70-х роках, коли в зарубіжній школі велика увага приділялася створенню та впровадженню в практику інтегрованих курсів, у радянській школі посилювався інтерес до проблеми взаємопов'язаного викладання навчальних предметів. Це пояснюється прийняттям у 1958 році «Закону про посилення зв'язку школи з життям та про подальший розвиток системи народної освіти в СРСР». Вчені спрямовували свої дослідження на створення дидактичної теорії міжпредметних зв'язків та її реалізацію в практичному навчанні. Наприклад, ще на початку 60-х років у школах відмінили вивчення курсу тригонометрії. Відомості про властивості тригонометричних функцій увійшли до курсу алгебри, а курс геометрії містив відомості про методи визначення з їхньою допомогою площі та об'єму.

Головними завданнями педагогів того часу були: обґрунтування функцій, видів міжпредметних зв'язків, їхнього місця у школі, способів їх реалізації, розробка методики планування міжпредметних зв'язків, проведення комплексних форм навчання.

Актуальність проблеми міжпредметних зв'язків сприяла тому, що до навчальних програм було включено спеціальний розділ «Міжпредметні зв'язки». Рекомендації, які подавалися в цьому розділі, сприяли активізації творчого пошуку вчителів, стимулювали вдосконалення їхньої педагогічної майстерності, яка передбачала оволодіння вміннями реалізації зв'язків між предметами на уроках та в позаурочній роботі.

Впровадження теорії міжпредметних зв'язків у навчально-виховний процес радянської школи мало цілий ряд переваг та досягнень:

- міжпредметні зв'язки дозволяли вирішувати протиріччя, які існували в багатопредметній системі викладання між розрізненими знаннями з окремих предметів та необхідністю синтезу й комплексного застосування цих знань на практиці;

- міжпредметні зв'язки відігравали важливу роль в усуненні дубляжу навчального матеріалу, в економії навчального часу;

- правильне встановлення та вміле використання міжпредметних зв'язків позитивно впливало на формування системи знань учнів, на засвоєння основних понять, загальних законів, активізувало процес навчання, розвивало позитивний інтерес учнів до предметів, сприяло формуванню у них наукового світогляду та оцінних вмінь (аргументації, доказу, критики тощо).

Проте, незважаючи на видимий позитив, міжпредметні зв'язки, як один із аспектів інтеграції, не здатні забезпечити необхідного рівня цілісності змісту освіти. Не дивлячись на прагнення вчителів, багато хто з учнів не усвідомлювали необхідності глибокого засвоєння міжпредметних зв'язків. І пов'язувалося це з тим, що та інформація, яка була необхідна для практичної діяльності, розміщувалася в окремих предметах та розчинялася в інформаційно узагальненому потоці. вчені того часу стверджували, що 50 % навчального матеріалу, який учні засвоюють у процесі вивчення будь-якого предмету, необхідні для логіки викладення, проте абсолютно непотрібні потім у житті [2, с. 3].

Наприкінці 80-х – початку 90-х років в Україні, Росії, країнах Прибалтики створювалися концепції інтеграції в навчанні, розроблялися та впроваджувалися в практику школи різноманітні інтегровані курси з метою створення цілісної системи оновлення змісту освіти, його гуманітаризації, відображення в шкільних знаннях інтегративних процесів, притаманних сучасним науковим знанням.

На сучасному етапі розвитку системи освіти в процесі становлення теорії та практики використання інтегрованого підходу, зусиллями науковців та педагогів-практиків запроваджується система інтегративно-предметного навчання. До її принципів відноситься орієнтація навчання на сучасні вимоги суспільного розвитку, формування цілісної системи знань, єдиної картини світу, наукового світогляду, поєднання інтегративного й диференційованого підходів до навчання, безперервність освіти та її вихід на рівень професійної освіти [3, с. 13]. У сучасних освітніх законах нашої країни підкреслюється, що у держави, в якій відсутній високий рівень освіти, немає майбутнього. У відповідних державних документах йдеться про виведення вітчизняної освіти на рівень розвинених країн шляхом докорінного реформування її концептуальних, структурних, організаційних елементів. А досягнення цієї мети залежить, насамперед, від змісту освіти.

У школах України активно впроваджуються та проходять апробацію декілька інтегрованих курсів. Для початкової школи складені інтегровані програми «Я і Україна», «Мистецтво» (програма «Мистецтво» створена

авторським колективом під керівництвом Л. Масол. В основі даної програми знаходиться принцип координації художніх знань, у процесі оволодіння якими, на думку авторів програми, розширюватимуться асоціативні уявлення учнів, що забезпечить формування основ цілісної художньої картини світу [9, с. 3]); для старшої – «Мистецтво», «Художня культура». В старшій школі вивчаються ще такі інтегровані курси, як «Практичне право», «Ми – громадяни», «Громадянська освіта», «Основи філософії», «Людина і світ», «Людина і суспільство», опрацьовується інтегрований курс «Історія мистецтв як культурний текст».

Вчені (С.У. Гончаренко, Л.П. Ільченко та ін.) вважають, що завдання кардинального оновлення змісту освіти вимагають вирішення багатьох складних проблем:

- перетворення гігантського масиву знань та культурних цінностей в індивідуальне надбання та інтелектуальне багатство кожної особистості без перевантаження дітей, без шкоди для їхнього здоров'я;
- створити найбільш зручні форми засвоєння навчального матеріалу, який постійно змінюється та доповнюється;
- створення таких методів навчання, які б давали змогу вчити не просто знанням, а вмінню самостійно мислити на основі цих знань;
- привчання учнів до оволодіння методами наукового пізнання [2, с. 4.; 4, с. 5].

Таким чином, аналіз історико-педагогічних досліджень дозволяє стверджувати, що на всіх етапах розвитку педагогіки та школи (як вітчизняної, так і зарубіжної) приділялася увага проблемі інтеграції в навчання учнів. Проте в різні часи по-різному відносилися до такого явища, як інтеграція в освіті: спостерігаємо як критику, так і активне впровадження інтегративних процесів.

З огляду на особливості сучасного світосприйняття, ставлення до освіти, враховуючи завдання, покладені перед освітою, інтегративний підхід до організації навчально-виховного процесу – важливий та продиктований сьогоденням крок у розвитку вітчизняної освіти.

Проте, на нашу думку, між предметним та інтегрованим підходом до організації та реалізації змісту навчального процесу необхідно знайти ту «золоту середину», таке співвідношення предметного та інтегрованого навчання, яке забезпечить досконале та повноцінне засвоєння навчального матеріалу. Це дозволить уникнути надмірного інформаційного перевантаження і найоптимальніше наблизить навчання до життя та практичної реалізації.

Як свідчить історія становлення та розвитку освітніх процесів у нашій країні, структуризація змісту освіти часом доходила до крайніх точок та суттєвих обмежень. Йдеться, зокрема, про радянський період розвитку освітніх процесів, коли спостерігалось як загальне переведення на комплексну систему навчання, так і повна відмова від інтеграції (комплексності). Що одна, що друга система навчання – досить однобічна, радикальна, що, звичайно, має не стільки переваг, скільки недоліків (оскільки комплексна система навчання, особливо у початкових класах, не дозволяла сформувати міцні, системні вміння та навички; а суто предметне викладання заважало створити цілісне уявлення про ті чи інші явища, предмети). Такі крайнощі призвели до того, що у плані розвитку освітніх процесів у нашій країні було здійснено, свого роду, крок назад.

На відміну від цього, європейські країни (а також США) не відступали від ідей інтегрованого навчання і на сьогодні досягли значних результатів у системі освіти. І тому на сьогодні спостерігаємо чимало відмінностей у підходах до системи освіти в Україні та європейських країнах.

Тому, на нашу думку, найоптимальнішим шляхом розвитку освіти у нашій країні може бути саме гармонійне поєднання предметного та інтегрованого навчання, з певною перевагою інтеграції у системі вищої освіти (оскільки вища освіта передбачає, зокрема, узагальнення, поглиблення, систематизацію знань, отриманих на попередніх етапах навчання).

Висновки... Таким чином, з огляду на активне впровадження інтегративного підходу до базової загальної освіти, постає нагальна потреба у відповідній якісній підготовці фахівців, учителів інтегрованих навчальних дисциплін, здатних до реалізації завдань загальної середньої освіти у своїй подальшій професійній діяльності. Сучасний учитель покликаний забезпечувати не тільки передачу готових знань та формувати в учнів систему вмінь і навичок, а й сприяти свідомому сприйняттю учнями світу в єдності образів, понять, професійно поєднувати раціональну та чуттєву сферу особистості школяра. Усе це вимагає від учителя не просто якісного професійного зростання, а й широкої ерудиції на базі інтегрованих комплексів знань, високої педагогічної майстерності, готовності та здатності до змін, безперервної освіти та самоосвіти. Ми переконані, що ідея інтегрованого навчання сприяє успішній реалізації нових освітніх завдань, визначених державними документами, передбачає створення принципово нової навчальної інформації з відповідним змістом навчального матеріалу, навчально-методичним забезпеченням, новими технологіями.

Використана література:

1. Бабарыга А. Интегрированные курсы в английской школе / А. Бабарыга // Народное образование. – 1989. – № 5. – С. 92-93.

2. Гончаренко С. У. Интеграция научных знаний и проблема змісту освіти / С. У. Гончаренко // Постметодика. – 1994. – № 2 (6). – С. 2-4.
3. Гончаренко С. У. Теоретичні основи дидактичної інтеграції у професійній і середній школі / С. У. Гончаренко, І. М. Козловська // Педагогіка і психологія. – 1997. – № 2. – С. 9-18.
4. Ільченко В. Р. Навчальна технологія інтеграції змісту природничонаукової освіти: досвід комплексного дослідження / В. Р. Ільченко // Педагогіка і психологія. – 1995. – № 4. – С. 3-12.
5. Ільченко Л. П. Опыт интегрированного обучения в начальных классах / Л. П. Ільченко // Начальная школа. – 1998. – № 9. – С. 15-17.
6. История педагогики и образования. От зарождения воспитания в первобытном обществе до конца XX в. : Учебное пособие для педагогических учебных заведений / Под ред. Академика РАО А.И. Пискунова. – М. : ТИ Сфера, 2001. – 512 с.
7. Краткая философская энциклопедия / под ред. Е. Ф. Губского, Г. В. Кораблевой, В. А. Лутченко. – М. : Прогресс, 1994. – 575 с.
8. Масол Л. М. Концептуальні засади формування змісту загальної мистецької освіти в контексті державних стандартів / Л. М. Масол // Психолого-педагогічні проблеми сільської школи. – № 1. – 2002. – С. 3-5.
9. Народное образование в СССР. Общеобразовательная школа : Сб. документов 1917 – 1973 / сост. А. А. Абакумов, Н. П. Кузин и др. – М. : Педагогика, 1974. – 560 с.
10. Проблеми інтеграції у сучасній професійній освіті : методологія, теорія, практика : монографія / за ред. І. Козловської, Я. Кміта. – Львів : Сполом, 2004. – 244 с.
11. Светловская Н. Об интеграции как методическом явлении и её возможностях в начальном обучении / Н. Светловская // Начальная школа. – 1990. – № 5. – С. 57-60.
12. Сухомлинський В. О. Вибрані твори. В 5-ти томах. Том 3. Серце віддаю дітям. Народження громадянина. Листи до сина / В. О. Сухомлинський. – К. : Рад. школа, 1977. – 272 с.

Мороз М.А.

ИСТОРИКО-ТЕОРЕТИЧЕСКИЙ ОБЗОР ОСОБЕННОСТЕЙ ВНЕДРЕНИЯ ИНТЕГРАТИВНОГО ПОДХОДА К ОТЕЧЕСТВЕННОЙ И ЗАРУБЕЖНОЙ ОБРАЗОВАТЕЛЬНЫХ СИСТЕМ

В статье предложен теоретический обзор отечественной и зарубежной систем образования с позиций реализации интеграционного подхода к преподаванию учебных дисциплин. Обоснована необходимость поиска новых подходов к решению задач современной школы в условиях активной глобализации всех сфер социальной действительности и стремительного информационного развития общества. Определены особенности развития образовательного процесса и предпосылки внедрения в него интеграционных тенденций. Выяснено, что современные образовательные модели имеют четкое личностно ориентированное направление, что объясняется требованиями современного социокультурного пространства, яркими признаками которого являются высокий уровень научно-технического развития, быстрые изменения во всех сферах человеческой деятельности, информационная насыщенность и разнообразие. Доказано, что, учитывая такие особенности нашего времени, повышаются требования и к современному образованию, направленному на развитие творческих способностей личности, самостоятельного критического мышления, формирование целого ряда жизненных компетентностей, что позволит быть мобильными, гибкими, творческими в любых ситуациях

Ключевые слова: образование, интеграция, учебно-воспитательный процесс, интеграционный подход, отечественная школа, комплексные программы, образовательная отрасль.

Moroz M. O.

HISTORICAL AND THEORETICAL REVIEW OF FEATURES OF IMPLEMENTATION OF INTEGRATIONAL APPROACHES TO DOMESTIC AND FOREIGN EDUCATIONAL SYSTEMS

The article proposes a theoretical review of the domestic and foreign educational systems from the point of view of the implementation of the integration approach to the teaching of disciplines. The necessity of finding new approaches to solving the tasks of the modern school in the conditions of active globalization of all spheres of social reality and the rapid information development of society is substantiated. The peculiarities of the development of the educational process and the preconditions for the introduction of integration trends in it are determined. The purpose of the article is to determine the historical and theoretical review of the implementation of integrated tendencies in the domestic and foreign educational space. Methods for the theoretical-empirical study and analysis of the problem under study were used to achieve the goal. It is revealed that modern educational models have a clear personality orientation, which is explained by the requirements of modern socio-cultural space, the bright features of which are high level of scientific and technological development, rapid changes in all spheres of human activity, information saturation and diversity. It is proved that taking into account such peculiarities of our present, requirements for modern education, which are directed at the development of creative abilities of the individual, independent critical thinking, formation of a number of vital competencies that will be mobile, flexible and creative in all situations, are increased. The author analyzed pedagogical research, which allows to assert that at the present stage of development of the education system in the process of formation of the theory and practice of using an integrated approach, the efforts of scientists and pedagogues-practitioners introduces a system of integrative-subject learning. Its principles include the orientation of learning to modern requirements of social development, the formation of a holistic knowledge system, a unified picture of the world, a scientific outlook, a combination of integrative and differentiated approaches to learning, the continuity of education and its access to the level of vocational education.

Key words: education, integration, educational process, integrative approach, native school, complex programs, educational branch.

Подано до редакції 13.12.2018.